

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Manuscripta mathematica - Cod. Durlach 158

Lorini, Buonaiuto

[S.l.], [16. bis 17. Jahrh.]

Fortificationum. Boniadiuvti lavrini nobilis florentini. Liber qvartus

[urn:nbn:de:bsz:31-247278](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-247278)

Fortificationum.

Boni aduti Lavini. Florentini
liber quartus.

ubi tractatur et ostenditur ordo. quem tenere debe-
mus in fortificandis. Diversis vitibus

Discursus circa perfectionem operandi
caput primum

perfectus. et excellens architectus militaris, et dux belli erit ille, qui
cum facilitate, et multa prudentia sicut uti iam dictis defensionibus
et plantare arcem conspexerit situm quem voluerit fortificare: uten-
tes omnibus illis utilitatibus. quod a natura. et a materia ipsius situs
poterit accipere: et ubi videbit posse magis offendi: illic voluerit
et dirigere vias meliores. et duplicatas defensiones: Et ideo multum
necesse erit in edificanda arce. auferre inimico omnem commoditatem
posse offendere, aut saltem dare illi. omnem maiorem difficultatem, et
incommodum quod poterimus: auferendo ipsi materiam quae potest illi
afferre beneficium: et particulariter, terram bonam, asportando eam
intra arcem. Et extra: saltem quinquaginta passus. longe a via
tacta: in explanato. ex. vi. cum saxo. quia magnus est scire
transmutare ipsi inimico materiam bonam in malam: et defensionibus
materiam malam in bonam: ita. quod illa quae nobis potest afferre offensam
apparet nobis defensionem: et pro hoc faciendo debemus bene imitari
illos qui optime sicut ludere & laborant. in antevidendis offensis. et
in reddendo sibi secus ludo. ut diximus in primo libro: semper agentis conspe-
na naturalibus effectibus materiarum. cum experientia succurrunt. et approbata
sententia illa: quae erunt a ratione. et a tempore probata & vera: et bona
quantum ad sitos fortificandos. si possunt esse tripartiti. id est supra
ad aquas terrae maris. tum etiam lacus aut fluvij. secundo. in plano.
tertio et ultimo in montibus. circa iudicium postea. quod fieri
debet: ut sciamus qui sit melior. et securior. consideremus prius illas cir-
cumstantias: a quibus arx possit accipere beneficium: quae proponemus
esse quatuor: post quos possit edificari cum defensionibus realibus, et
non oppositis legionibus. et quod sit. magis quam possit difficile obsideri
et ultimo convenienter. facili auxiliari. Debemus etiam parti-
culariter scire. quod faciliores arces auxiliari sunt illae posite super
mare. et ubi inveniuntur portus: et difficiliore illae ab illis longinquae
et minus difficiles sunt magis propinqua: et ideo situs positus super
mare. erit perfectior. quantum ad illam montis. (si tamen est
in loco. quod possit reddere securam regionem. cum suis habitatoribus). post illam
maris. erit secundus magni faciendus: quia cum sit supra saxum. ut proho

ut proponitur: potest edificari Arx inespugnabilis: cum sit etiam
difficile obsideri: et eo magis. si habebit vallis. et colles circum se.
Illa postea. que erit sita in plano: erit offensibilior: maxima. si sit
exposita litori: in qua oportet supplere omnibus difficultatibus. cum
magnitudine. et realitate suarum defensionum: simul. cum forte praeditis
et cum alijs circumstantijs. iam dictis

Situs in plano fortificandus.

caput. secundum.

Sepe accidere solet. fortificari castram. aut civitatem. edificata secundum
modum antiquorum: sicut causa exempli videtur. in sequenti planta
cum circumferentia facta cum duobus lineis paralellis. et suis turribus.
et cum debeat. in fortificandis. ita. talibus plateis. saepe saepius dilatare
ad extra. causa augendi defensionem. sicut si cum interiori: requiruntur
multae considerationes. antequam fiat aliqua deliberatio: et principales
occurrunt haec: id est. quod intus sit situs. et platea sufficiens. tum. pro
commoditate defensionum. tum. etiam. pro habitantibus. et pro illis extra
qui illuc possunt venire. tempora bellorum. secundo. quod omnes balues
sint. et defensus. sint unius aequae perfectionis: qui si. inter multos bene
intellectus. unus imperfectus. inveniatur. et magis quam alij. in defensus
proximus. credere: quod ab illo solo. possit succedere amissio omnium
ceterorum: et in ultimo. quod prout potest. potest. debemus
concedere. lucrum impense. ut ex. et mavis antiquis. et terrarum factis.
si tamen sint ipsi. mavis boni. et veri. qui possunt solum. curare. pro lon-
gitudine. coarctationum.

Debemus etiam scire. quod pulchritudo. et perfectio. civis architecturae
militaris. non debet iudicari. a. proportionibus suis comparationibus. aut
ornamentis. zophorum. aut coronarum: sed. bene. in videndo. uno corpore
grande. et robusto. plantato. cum illa maiestate. et defensione. sibi necessaria
corpore ostentari. quam possit. a. potente inimico. et eo magis.
quando videntur. facilitates. suarum defensionum. hoc. tamen. architecturae
erit. pulcherrima. et perfectissima. Debemus etiam. animadvertere
quod. fortificantes. unam civitatem. aut alium locum. circumdatum. et
clausum. muro. Veteri. quod non. depernamur. primum. ipsum. murum. et postea
edificemus. novum. cum suis defensionibus. quia. remanente. civitate. ita
aperta: interiori. possit. succedere. amissio. totius. civitatis: et maxime. postea
diuturnitatem. temporis: quod. potest. procurare. antequam. quod. novum. se-
tenuo. possit. redigi. in. securum. statum. Et. ideo. debemus. comparare
extra. murum. et. ubi. necesse. erit. baluardos. faciendos. ex. terra. in. suo. loco
et. redactis. in. defensionem. cum. suis. flancibus. et. plateis. commodis. defendi. et
ostendere. debent. edificari. corbibus. partim. absque. hoc. quod. ulla. modo
relinquamur. civitatem. apertam. perspicendo. efformationem. totius. formae. de-
pendendo. sine

destruendo, seu relinquendo: ubi oportuerit murum veterem interim quod
 fiet novus murus. Id est proponitur, quod pars muri veteris A-B
 H-1 sit cum suis angulis commotis: ut possimus plantare ibi suos baluardos
 et ut serviat pro cortina: et in reliquis si non sit pari aliqua que no-
 serviat: ut per causa exempli erit R-S. adiuncta S-B. formabitur
 quarta cortina: sed pro illo quod sequitur in circumferentia C-L-I
 debet statim edificari denuo. Eum autem causa dandi ultimis duobus
 baluardis C-V. proportionatam defensionem: sum etiam quia non est
 defensio angulorum muri veteris P-O-M-N. proportionata illi baluardo
 ex quo necesse erit forticare bene vitum: ex omni parte ingressi cum octo ba-
 luardis: et unus eundemque equali potentia: id est resaltare extra et
 circumscribere circumferentiam C-Q-V: supra qua cum iam diebus regulis
 debemus comparare ipsos baluardos ut videtur: qui circuli debet semper
 fieri: quando supra cortina facti de novo: deberent plantari baluardi: quia
 per ipsam formantur proportionem defensionem, quas inter se debuerint
 habere. Nec debentur unquam illo pacto: pro saluatione unius cortina
 veteris: aut partis ipsius plantare unum baluardum in perfectionem
 ceteris: propter rationes supra dictas: quia repeniamur causa vitandi
 parum impensum: edificata invenitur postea et imperfecta: ex quo ne-
 cesse fuit post factum destrucere partes male intellectas cum duplicat
 impensum.

Situs positus in plano: qui et quod ex una parte eius
 transeat fluvius qui reddat eum securum: et ex
 altera parte sit unus collis qui eum possit
 quatuere. caput tertium

sepe sepius academa silet: debere nos fortificare unum situm: expositum ab
 cuius in siue nonnullis imperfectiorum: Iam quia positus est: in aliquo loco
 conspiciunt inimici, Iam etiam quia est civitas, aut alius locus habitatus a
 suis civibus: ubi necesse sit fortificari: Ideo oportet lacere ex necessitate
 te virtutem: sicut oportuerit in recunda planta: que quamquam sit sita
 supra fluvium P. qui proponitur realis: et quod sue aquae non possint ducere
 in alio: Nihilominus quia est ab altera parte mons, aut collis X. qui
 eum potest quatuere: et afferre illi non parum offensa: non possumus negare
 quod ipse situs non sit cum aliqua imperfectione: que quidem tanto maiore
 erit: quanto vicinior tibi sua offensa fuerit. Et ideo proponemus, quod
 civitas aut agrum, aut villa fortificanda sit signata B. C. E. F. longe ab
 ipso collis passibus trecentis: in qua distantia: quamquam inimicus non pos-
 sit bene quatuere murum: poterit tamen detegere, et quatuere domus in illa
 quamquam plates. arcis possunt legi parte ipsorum domorum: quantum ad
 opus fortificationis: cognito iam quod propinquitas ipsius collis potest nocere
 debemus operam dare longe faciendi nos ab illo: et ex illa parte edificare

fortiorem defensionem: et ut diximus uos baluardos: proponemus
 non posse nos uti muro veteri: nisi illa parte EF posita supra dicto fluuio
 maxime cum debemus elongari a dila. X. ad minus spacio C. I. B. H. ubi ne
 necesse erit dilatare sicut inhu: et formari angulos obtusos in duobus
 partibus N. O. M. B.: et simul edificare sex baluardos regales, et duos
 H. I. oppositos dicti colli: faciemus cum sua uoluntate. A. angulari, et aut pro
 ntem plana uerum suis uallis: quantum ad partem EF supra fluuio
 regalem. ut propositum est. sufficiet nobis edificare ibi duos baluardos
 paruos. V. S. ut uidetur.

Arx posita supra uno monte
 caput quartum

Propter supra dictas rationes. Arx sita supra monte erit fortior omnibus
 semper. tamen: quod altitudines summorum uoluntatum sint esse in uis
 situs: quia sunt sicut et arte secure a quatuor partibus, et lignibus
 proponentes quod ipse situs habeat subterre sapum uinum, et quad. aqua
 bibenda non possit deficere: et quia sepe in mare a cadore solent. forti
 ficare tales situs: erit idcirco non paruum beneficij pro intelligenda
 talis obiecti: ostendere sequenti designo formam meliorum defectuum
 cum illis considerationibus: et admodum rationibus. que magis possunt
 afferre perfectum finem. Et ideo proponemus edificare. secu
 dum modum recentiorum. unam arcem antiquam supra uno monte: quod
 erit pro exemplo ex una parte circiter ciuitatis unius positus in plano
 sicut spes A. M. uidetur, et N. G. S. monti cum arce in cacumine ead. V. X.
 Et primo debemus considerare beneficium: quod afferre potest talis situs for
 tificatus: id est uidere si perditam ciuitatem: ipse solus poterit non solum
 defendi: et conservari, sed recipere auxilium ita poterit. ut possimus sua
 merito consequi: quantum idem consequi fuerit galli. in conseruanda si hi
 Arce breuiter: et cum ipsa postea capere et dominari ciuitate. quam prius
 amiserunt: ubi requiritur comoditas formandi suas defensiones commodas
 et securas. quod sufficiant: et simul posse recipere ipsum auxilium. et
 quod ubi natura deesse potest cogniti defectu. possimus arte supplere neces
 sitati. et uidebitur defectus. Et ideo dico. quod cum sit si est proha
 sito arce. sicut stricto et angusto: et non capax ut possent in eo stare tot mi
 lites. quot sunt necessarii ad iterum capiendam ciuitatem: ut propositum
 fuit: necesse erit dilatare: et augere plateas pro comodo defensionis.
 et edificare illam quantitatem domorum. et promissuariorum. quod pro ut
 opus fuerit: Et pro loci sciendo: debemus obedire sibi. quem pro
 ponimus: quod due partes N. O. S. positus uersus ciuitatem. A. sicut cum
 multa pendentia, siue asieniu: sed non tanta, ita quod ex omni parte non
 possit asieniu, et descendi quamquam cum aliqua difficultate: et ex dua
 bus partibus ab his F. G. S. ad extra: sicut ita precipitales: quod uult
 difficillime asieniu, et desceniu: et maxime ex parte G. S. Et ideo
 supra dicto.

supra dicto monte versus portalem . formabuntur due cortine . cum quatuor flan
 uis . id est . duo in medio . medij baluardi D.F. . et integer F.E. . qui ponet fieri
 absque arcibus . cum suis scapulis . paruum decem . et octo . cum illa longitudine
 cortinarum . et defensione . que erit commodior pendentem monti . quia contra uer
 pa . debet esse ita proportionalis longe a frontibus baluardorum . quod stantes
 supra suis plateis . ponimus detegere totam illam pendentiam . sed a flancis .
 Dest . platea D . delegat B . O . et E . delegat B . N . . et quod alii Cudo muri
 dictarum baluardorum . no sit detecta a plano ciuitatis . distantiis . v . v . i . et
 breuiter . Et ideo si solum debuerit esse . circa quatuordecim passus . saltem
 in angustiori supra fundo . et debemus illud facere tantum profundius . id est
 quinque passibus . exigentes et nos supra murum cum sarpa magna . tenere
 quantum opus fuerit . ut platee . possint facere effectum detegendi ut
 dictum est . Et in casu . quod extra essent situs eminentes . qui
 detegerent ipsas plateas . debemus cum maiori erectione defensionis a la
 te parte . cum pendentia interiori ipsarum platearum . facere ut remaneant
 pedes . et ubi opus fuerit . et solum in cortinis . facere transuersa
 et commoditates cundi supra subter . ut defensores possint securi stare
 in suis defensionibus . et tenere inimicum longe . pro quanto . erit lato
 ipsa pendentia . que debet bene explanari . et denudari a terra . facien
 tes supra solum unum passus . alius quam poterimus . et hoc saltem . pro
 medietate sue longitudinis . ut uidetur . que sarpa . propter rationes
 alias . dicitur . facient unam defensionem optimam . edificantes
 unam commodam viam . ut se habet B . C . que terminatur ad portam e
 aris . quantum postea ad duas partes . que remanent extra N . g . s
 cum sint . ut iam proponimus . ita precipites . et facte natura siuere . ne
 possit ascendi . omnis medioctis defensio . que sibi fiat superius . poterit
 nos reddere securas . immo talis defensio . ut in reuisione monti . et
 no exposita uignis propter conuersiones . et maxima si no possumus fua
 re solum . ut . por . S . L . uidetur . Debent et tamen attenti aduertere
 quod tota altitudo monti . N . D . possit semper a defensionibus superioribus detegi
 quam quam esset precipitissima . ut nullus ascendere supra possit . absque
 hoc quod vigilie no detegant eum . Et hoc de curia debent recari
 omnia sarpa . que prominant ad extra . et repleri ualua . in hoc . ut nemo pos
 set ibi manere lectus . sine hoc quod no sit expositus offensionibus . que ab
 alto . precipiterent defensores . quibus . Intra in talibus sibus . tenetur inimicum
 longe . Nec debemus timere . de aliis . quam de latrocinij . et proditio
 nibus . a quibus cum diligenter explanati . et spuarum uigiliarum inhu
 et praes . poterimus manere securi . Superest pro ultimo ten
 tate . de uis . ut possimus ex parte extra . g . s . recipere auxilium . que
 quidem via . debemus effodi . et exstare in uisio monti . et ita flancis
 murata . quod possit facile defendi . et maxime a parte superiori . et ubi
 ut uisum faciendi . multa corpora custodiz . siue praedialia . portas . et pon
 tes mobiles . et super omnia quod porta ultima inferius sit optime

detecta, et defensa: et egressio eius est ab alio. ascensu. V. L. cum parte
 viae que ascendit inferius. L. 9. Ita quod ordinatur: et fortificatur
 propositus situs: cum iam dicti defensionibus, et commoditatibus: poterimus
 vere dicere firmamque unam arcem: natura et arte: ex fortioribus: et ex
 expugnabilioribus que fieri possunt: cum non sint sui defensiones: oppositae
 ruinis: propter conuersiones aut ignem: et stantes defensores semper
 superiores inimicos: scilicet quia habent propter altitudinem: notabilem
 libertatem: primo: quia tecti sunt ab ictibus inimici: ubi omnis parua erat
 uisudo defensionis potest illis saluare: quia cum sint ipsi ictus: ab inferiori
 missi: ad altum: pileae pertranseunt supra caput ipsorum defensorum: remanent
 tecti: rursus tando se solum uno passu ictus: quod oppositum accidit
 inimico: quia quanto longius recedit a suis defensionibus: erit magis
 delectus: stant tamen in plano: propter alias commoditates: qui inueni
 untur in ictibus in faciendis duplicati pilae tormentorum: sicut uide
 tur posse fieri in arce ueteri superioris. V. X. et inferiori paulo inferiori in qua
 contra uersa: et foris: qui etiam ita in altum posita: et supra possunt
 debere: et defendere ascensum pendente: factis cum raris extructis a foris
 et alijs partibus: ubi percutienter pileae tormentorum defensorum: in se
 euolant: et ipsa raris uicibusque cum morte circumstantur: sicut
 accidit in defensione: propositae arcei Buzpie ante factis: ubi non
 potest remanere inimico alia spes ut dominaretur illi: nisi: modis
 proditorum, aut diuinae obsequijs: et famae: qui tamen sunt
 successus difficillimi effecti: et maxime ubi gubernatio, et provisiones sunt
 optime.

Delineamentum unius arcei: posite supra uno monte
 que potest quasi ab alio monte.

Arx sita in monte: quamquam sic exposita offensionij alterius montis
 et erit etiam aliquantum maioris altitudinis: non debet propter hoc
 tenere imperfecta: quando quidem isti montes oppositi: oportet ut necesse
 sit habere uallem interpositam: que uallis tamquam erit latior et pro
 fundior: tanto magis seruet pro securo foris, et defensione arcei. Vt
 legatur postea a dicti offensis: hoc erit facillimum opus. Et primo
 proponemus: set mons fortificandus: altitudo: I. D. et planum superioris B. L.
 et alter oppositus est I. H. ita quod distantia eorum erit: spatium H. D.
 et uis exempli: quod ducentorum quingenta pavorum latitudinis: et ut
 formemus arcem: estodiamus foris E. cum uisum: E. B. et erit alta quinque
 pavoribus: extructa in uisione montis: Et postea faciemus rampam Ierua ple
 ni B. C. factam talis altitudinis: quod possit legi omnia domus, et habitatio
 res arcei B. ab offensionibus: quas possit facere illi: arx montis oppositi
 extra: A. per ictum A. C. B.: et contra uersa exteriori debet esse reci
 sa: et cetera.

47
reata, et cetera: faciendo circum circa illam unam scarpsam magnam: ut per
M. D. videtur: quae non solum debet defendi a via Pecta. D. sed et iam
a partibus baluardorum a flanis: dum tamen ipsa via ita sit bene lecta
quod defensores non possint ab ipso oppposito inimico morle detegi

Mons fortificandus positus supra mare, et quod
ex una parte possit offendi a Terra firma

Caput. V.

Inter omnes situs qui fortificari possunt: illi positi supra mare affe-
rent nobis maius beneficium: tum propter commodum posse auxiliari-
tum etiam: propter facilitatem reddendi eos securos ut iam diximus: quia
cum habeant portum: ubi possunt stare secures naves: quae ab omnibus par-
tibus mundi portant abundantiam rerum necessariorum: pro conservatio-
ne salutantum: et pro securitate etiam sunt perfectissimi: posteaquam
cum omni genere defensionum possunt auxilium aquarum defendi: non valen-
tes tamen: neque etiam naves quaque armate tormentis,
stare contra muros: et plateas terra planas: et maxima quando inue-
nitur ex tra, impedimentum scopulorum, siue lapidum sub aquis: qui im-
pediunt naves accedere prope murum: non possunt etiam cum illorum altitu-
dine saeva partas supra in ipsis maris: ut intrant arcem: Et ideo propterea
meum velle fortificare supra dictam situm: qui facit peninsulam supra mare
et quod ab una parte sit bucca, et siue introitus portus: ex quo a tribus
partibus sit arcuandus ab aquis: et quarta pars sit a Terra firma
ex qua potest recipere maiorem offensionem: Et primo consideremus
introitum ipsum portus: id est partem M. N. cum sit in salitudo L. M.
et illa Terra firma B. C. cuius quoniam C. O. est pars supra mare: et
quia debemus vertere frontem cum maioribus offensionibus ad illam partem
ex qua potest magis offendi: necesse erit fortificare collem montis C. D.
ubi in maiori illa altitudine: edificabitur forte: siue arx X. et in reliquis
tra baluardi cum suis flanis testis: conforma offensis: quam patuerunt
aut perire: et particulatim in maiore avensu, siue descensu collis H. K. facie
sua transversa: ita quod positus ibi stare in defensione suarum platearum
debemus etiam edificare partem cum sua scarpa magno angulari D. E. ut
omni ex parte possint defendi: et quod totum fiat per flaneum detechum
a partibus interioribus arcis: ut inimicus non possit in ulla parte stare
testis: et maxime sub angulis duobus reapse magne ex tra forum: et in
tali parte debemus ostendere totam Terram bonam, et asportare saltem
relinquere raris eo modo quod videtur per B. quantum ad reliquam
quod sequitur supra mare C. O. cum sint ibi raris raris abte: et precipites
omni amplexu defensis potest securare: quoniam supra os ipsum portus
debet fortificari secundum forte: ut se habeat signalum D. ubi continuo
stent cubodis: et tormenta parata pro defensione: ut etiam stare
debent supra primo dicto: et eo magis si erit commoditas alterius collis
In quibus fortibus tenentur importantiores munitiones: et et fiet in uno angu-
larum sua lanternna magna O: ubi marente accensa nocte nautis.

securi possint ingredi portum. Reliquam defensionis, quod ce-
quatur supra ipsum portum: fiet simpliciter cum baluardi no sagalibus
et muro portum scilicet marm B.E. cum agere saporem ab op aqua lecta
ut naves no possint transire supra: cetera appropinquandi limitati sine
muro P.T.

Sup: porta in situ plano supra mare

cap. VII
Si perfectioni situs, qui naturaliter possit prodere ari, adungetur
Sup: cum cond orationibus dicitur: pot erimus salte stabili fundamento
dicere nos pervenire ad illud signum potentis defensionis, que desiderari
possit: quia si est supra mare, et ab una parte habet terram firmam
habebit in se omnes maiores commoditates, que illi necesse erunt. Nam pro se
firmiore. Nam etiam pro beneficio habitantium: quia: cum sit corp sit
supra scopulo circumdato a mare: erit bene fortior, et securior ab offensione
inimici: sed non erit pariter illius beneficij, quod desiderant ipsi habitato-
res: et illi regionis. proster laboratent transire: qui inveniuntur in terra
firma: ubi non sunt subiecti arbitrio portus, et procella maris: Et ideo
quarto illa pars terre firma erit perimura, aut situ stricta et angusta
et quod sit curva a legone: tam erit maior sua perfectio: ut pro
exemplo videtur in sequenti designo: ubi: proposita pars versus portum
est latitudo A.B. ubi sit seipsum vivum: in qua poteram forma-
ri: nec baluardi duplices. id est E.F.R.I.N.G. cum suo fossato ad mura
viginti quatuor pedibus in suo fundo: et alto sep: et sit latitudo sua et
latitudo dimidia plana appa: ut per M.N. videtur et eum explanatum
extra A.B. istum orationem cum latitudinis maris. Proposita defensio
cum baluardis duplicibus. facta est ut ostendatur varietas formarum
N.Solominus remanent satisfactus alium uno ordine baluardorum. ad
cum curva angulara inter eos: itaque medietas longitudinis serviet ei
pro flanco: et aditio sui vallis defensio erit perfectissima: et maxime
facienter pro baluardos cum contra curvulis modo supra dicti: Et quan-
do vellemus eos f. edificare ita duplices: ut videtur. poterimus alere
gulam baluardi medij R. multo latorem, et commodorem: et ordinatos unum
cum alio ad invicem disunitos cum una fossice sub scapulis itaque amius
primus remaneat secundus R. liber cum sua fonte. facta ipso primo cum
duplici latitudo curvulis: id est perprati sub sua platea: cum ipsius vici subter
caner, et furnis: ut possit curriculari: ut quando inimicus fuerit capiet
eam: ponemus: dato igne ipsi curvulis in aere illum facere avolante
cum maximo danno inimici: remanente fonte alterius baluardi libero
et defensa dupliciter. Pars portus maris. H. de E.g. bonum erit
facere sui defensionem bases: et maxime duos flancos. F.g. qui possunt
esse portus in situ A.B. et reliquam no exponit tali parti: poterit fieri
ut videtur cum defensionibus angularibus. Et quia capite extra
pro ponitur quod sit situs S.T. commodus faciendi una ce trachiron
non erit

op non est extra propositum facere unum vallum. sine parte in quo bene
 antur omnes munitiones: et res necessarios: edificantes suam protem
 ita potentem versus civitatem: ac si esset ista, et opposita terra firma
 que defensio erit cum duobus baluardis. O. P. et workna angulari cum
 suo fossa lato. et in maiori parte plenum aqua: quod dicit ubi est
 fossa c. s. cum defensione. Et: edebimus reddere securam prout pose
 de prout rem angali XV. qui potest quasi a civitate. pro spacio & X.
 Debemus etiam animadvertere quod ex omni parte in circuitu: ubi
 percutiunt undae maris: et ubi naues possunt accedere mori ad murum: facere
 dictum aggerem ex sarcis grossis sub aquis: ut reddamus nos securus ab improvi
 sis offensionibus: quia quidem circa tali impedimento non posse esse tara
 Et sic est quod dicitur in materia edificandi. occurrit mihi in cere

Quomodo debeant fundari muri sub aquis: aut
 edificari portus in profundo maris.

capit. viii

Potest accidere sepe ut in edificandis arcibus. et maxime supra altum
 maris: quod debeamus fundare aliquam partem cuius muri. ubi aque
 sunt profundae: aut pro universalis comodo, et beneficio edificare
 portum: ita quod naues possint accedere, e manere secure a procellis
 maris et ventorum: Et sicut possimus perficere talia edificia: de
 bemus prius curare: quanta sit differentia talis operis, et illorum que
 fundantur in terra firma: quia colum debent sustentare proprium
 pondus corporis sui muri: quando quidem solum debent facere
 eundem effectum: sed multa plurima: quia necesse habent defendi ab
 undae maris contumacia. et suo perpetuo motu. qui sepe numerus videtur esse
 nimis potens in nimis que sustinetur. et tantum. quod etiam ipsi scopuli
 a natura facti etiam gravissimi difficultatem habent. se defendendi et
 ad posse permanere stabiles contra impetum et violentiam eius: et
 considerato ordine ipsius naturae in formandis ubi scopulis. ut resistere possit
 tali motui. Inveniemus esse via fundamata magis grossa et potentior
 quam alia partes superiores: et ideo in formandis muris sub aqua
 super omnia necesse erit. quod sit compactus ex materia ita solida, et dura
 que possit facere omnem maiorem resistendam: et ut hoc exequamur
 proponemus fundare supra mare. aut fluvium ferentem: ubi sit profun
 da aqua duobus partibus, et simul quod fundum possit esse. una ex qua
 tuor sequentibus naturis materiis. id est. sarpum creta, sabulum, aut
 subul: in quo casu. necesse est agere: cum illa met experientia quam natura
 nos docet: id est. supra sarpum, et creta bene poterimus fundare. sed non
 supra sabulum, et subulo: eo quod sint. opposita materij aquarum consumationem
 ea paulatim: et alio transportantur: et maxime ubi aqua inuenit
 ex una parte resistens in materia dura. ita quod. remanente muris.
 sine felicitate, et fundamento necesse est ut cadat: Et ut quidem.

Alia inconuenientia. necesse erit ex cogitare modum. quo debet effodi
et expurgari suum fundamentum. idest. facere illud stabile, et cauram
et. pro hoc faciendis. duo media erunt. idest. capse. Tabularum et
ex palis fixis. que incassu ex omni parte sicut sunt. que debent esse
plene in terra. ut possint sustentata, et retinere agrum. quod non tran
seat in vacuum circumuolutum. quod debet remanere sicem. causa. a fodiendi
et extrahendi materiam mobilem. Et primo tractabimus de capse
factis cum palis fixis. pro quibus debent preparari pali ita longi et
grossi. quod sufficiant in forma fundo agrorum. ita quod circa medietate
ulorum longitudinis sint fixi in profundo. qui boni erunt ex omni
genere lignorum. si tamen sint virides. et debent etiam esse recti
et equales magnitudinis. et crassitudinis. et si possibile erit. quadi
ut melius coniungerentur prope ad invicem. propter maiorem retentio
nem terre. qua debent esse repletæ capse. sed pali. qui debent
postea figi supra planam. et latitudine efformi fundamenti. pro pulchri
re. et fundamento spissij. debent fieri ex ligno forti. et meliores erunt
ex rubere. et castaneo. sed si sunt virides. omnia lignum erit bonum. ut
diximus. in terra que arbor debitor erit. et debent esse ipsi pali sim
les signati. A. B. idest. in capite A. debemus mittere circulum ferream
D. ad instar campanæ. ut facilius possit extrahi. et mitti postea in alijs
ordinatim. Fixandis. sicuti circulus seruit non solum pro conseruan
do capite firmo. et apto. reciperere ieris. mallei. magni. qui in sequenti libro
videbuntur. et in punta sua. B. si est dictum fundamentum ex materia dura
et sapora. mitemus in unoquoque palli ipsorum. palorum. acumen ferri. cum
suis tribus digitis pyramidalibus. C. E. qui fixantur in punta E. et sunt
digiti. C. idest. illi qui firmantur supra frontem pali. in pro crassitudine
pali. ut videbuntur per B. et ut faciemus dictam captam. debemus fieri
supra omnibus angulis. fixere unum palum. et postea ab uno ad alterum
formare suas lateras. que fixantur supra capitibus ipsius pali. ita quod
sint alte a plano aquæ. ad minus tribus pedibus. ut in sequenti designo.
videtur. per A. B. C. D. pars exterior. firmantes dictas lateras. ex
parte interiori. ubi terminabitur latitudo capse D. E. quod causa exen
pli. erit lata. uno passu. circumdantes equaliter aliam primam. ut
formetur circuitus. F. L. g. i. quod erit illud spatium. quod debet excipari
pro effodiendo fundamento. et plantando ipso muro. et debemus mit
tere. pro singulis passu et dimidio. suam clavem. sicut latera. ut per
F. D. I. E. videbuntur. ut plena. quod erit ipsa capsa bona terra. aut ve
ra. non possit propter pondus dilatari in bucca. fixantes postea. suos
palos interius. ita quod ad invicem coniungantur. et maxime in angulis
G. I. L. S. et debent fixari omnes in dicta latera cum clavis longis.
Et in casu quod ipsi pali non essent tam recti. ita quod unus prope alium
fixus non.

49
fexus nō possunt simul per se quies subtere terram: aut novam alia
materiam: debemus. ligare tabulas intus rectas. que in portis. supra
fexuris: retineant ipsam materiam: et maxime propter motum aque
qui est illi multum nocivus. et perfecta ista prima opera: et expressa
ista aqua que remaneret mortua in medio. [E. Extraletur: ut etiam
postea dicitur] luteus aut sabulum: que ibi oriuntur subter: et invenietes
materiam: et quod oporteret profundare fundamentum: poterimus inserere
facere aliam capsam: cum multis fulcimentis palorum et trabium: ita quod
una pars sustentet alteram: ubi ostenditur quantum opus fuerit: quam
quam primiti sui fundamenti. principaliter debet consistere: in spissis
longi palis ibi fixandis: sed debemus in principio facere plantam sive
stratum: et postultimo cum tabulis grossis ruberis bene explanari supra palis
et cum lapidibus grossis: dare principium et fundare muram:

et quando deberemus effodere portum unum aut aliud simile: et
quod sub aquis erit sapum mobile: et nō ponentur fixari dicti pali: debent
ubi lapsi inveniti ante pro exequendo tali opere: quod erit magna cum
facilitate, et lavis lignorum: et maxime ubi aque nō fuerint multe
profunde: et possemus ipsis capis ubi sepe numero: semper famam quod
non occurrat effodere portus, aut alia canalia sicut feci. Jaderia: id est
postquam missis in opere et plenis creta, et sicca aqua: et offosso fundo
contentis in suo circuitu: debet postea operari dicta creta: et ponere
debemus capsas in alijs partibus: replentes eas cum eadem creta: et ordi-
ne quod dicitur. Et primo fient dicti capse eo modo quod
sic videtur in designo: id est facta una trama: unde orditura cum li-
gnis de rectis longis et quadris, sed non multum grossis: ut facilius possint
conrectari: formabitur unum quadratum longum quantum erunt dicti
ligna: quod facilius possint transferri ab uno ad alium locum: sua hinc lon-
gitudine erit A.H, et latitudo H.I. cum altitudine I.L. et debent capita
istorum lignorum esse bene et optime conivoluta: et fixa unum cum alio,
ut videtur: et super omnia bene concastrata in medio D.E. in capitibus:
et per longum: ut capsas plena cum fuerit non possit aperiri: et particu-
lariter clavis inferior R.P. rebovet poni per costam: facta ex tabulis grossis, et
bene fixis et smussatis in parte inferiori: ut inter terram, et insum lignum
non remaneat vacuum: per quod aqua possit transire: sicut facit transire
si erit dicta clavis grossa: et quadrata, et ideo ponendo catenulas ferri subtiles
et se bene fixas in suis lapidibus fiet opus dilite, et securum: et quando
fecerimus hoc trama sive orditura que sufficiant ut circumdant solum que
voluerimus fundare: ita ponemus in opere: id est quod unum caput. con-
gatue cum alio: et claudant portus spacium exsiccandum ab aquis. et esto
dicendum, et si habuerimus difficultatem: et si habuerimus difficultatem
faciendi stare sub aquis dictas tramas propter eam levitatem: poterimus
ponere duas tabulas: in quolibet lapide implano in latitudine superiorum A.B.H.I.
ita quod dixerat lapides possint permanere sub aquis: et debemus postea

Sabere Tot Tabulas. ut sufficiant circumdare intrinsece ex omni parte ipsas
Framas: que Tabule si sint recte et bene regradate per costam que longitudi-
nis. ut bene consurgatur ad invicem: sicut faciunt Tabule ditionum. debent
debent stare in spora ut videtur per A. D. et ubi sunt superiorum cum parva
dano: mittentes prout ad inferiora per B. C. cum mathe ligni. Test tan-
to quanto poterunt ire. si est terra, et si solum. obturabitur saltem illo
spacia que facit irregularitas fundi: et similiter per holum: replentes potes-
cum molis terra: quo peracto poterunt quere epiccare specieum
et effodere propositum fundum: et postea replere illud muro ostium: proij-
cientes in eis lapides aut calcem mistam postea cum glarea grossa: quon-
quam ex partibus extrinsecis necesse est facere uiam canalium cum qua-
dris grossis et quod faciat cito bonam compactam: poterunt etiam
fali cum fieri capite duplici: et replere eadem materia: et relinquere pro ma-
re pro hodie ma fundamentum. Et pro intelligenda illa: quod
nobis accidere possit: scire debemus: quod si est magis profunda aqua-
quam duobus passibus. ut uideamus tendere: non poterunt uti dictis
partibus fixis. neque capis: si tamen non habemus commoditatem
palorum fixandorum. qui erant multum longi: nihilominus tale opus po-
test fieri difficilius: et maxime si uolumus epiccare: sicut acciderat
etiam utentibus capis: quamquam in tali ponent fieri intrinsece
contra capite cum ea transuersis trabium: concatenantium unam partem
cum alia: et etiam cum multis alijs modis: quos necessitas facit uen-
tare: tamen reddendis inconuenientijs: qui possunt succedere: et super om-
nia: prodoret si faciamus saltem fundamentum: et quando etiam pro-
dum erit. natura tali: quod non ponemus uti ipsi partibus et capis: poterunt
hoc perficere. proijcentes lapides grossos. ut fundum repleretur: et fiat post-
opus: quod uoluerimus lacte superior crachum ipsum lapideum: quod san-
tamentum. erit multum forte. et securum ad resistendum contra multum
aquarum: et maxime tempore procella maris propter caliditatem eorum partibus
interioribus: supra quo poterimus plantare omne graue pondus cuiuslibet uel
rei edificij: quamquam ut exequatur hoc oportet habere com-
dum lapideum: qui quanto grossior: et quadra a natura et cum multa latera
plata: et possit in opere explanari: eo magis securi res erunt: Et in
casu quod ipsi lapides: deberent induci per aquam: debemus prius
facere planas naues siue cimbar planas: que sufficiant: aut coniungendo
duas simul: ut in sequent. designo. per F. C. uidetur prope ostium lapidis
ubi pro portu vel ammodi: est effodiendi lapides apte pro tali opere. debet
supra ipsas nauicular planas: debet esse ordinatum saltem serie tabularum
unam in plano ex fortissimis lignis: et ex parte puppis C. F. ponatur ubi
B. cum qua debet attrahi in tali lapides supra portum. ut per E. uidetur
attrahit in si fura E. B.: et tali ore ostia: onerat si duobus nauigijs
et peruenit supra portum faciendum. debemus eadem rota non uolumus
exonerare nauigium lapides ipsos: sed etiam suspendere illos: et deferre
ad inuicem

ad imom in profundum agrarum: ubi debent poni in opera cum edificio
facti ex quatuor trabibus H. D.: quibus subter coniunctionem illorum capi
tum D. in H. coniuncta una tenacula: terrera: coniuncta sunt ita quod ex
una parte possit apprehendere lapides medio unius libelle: sive tenaculi: ut
dicitur: et deponere illos inferius cum maior facilitate: quae denderat
possit: et ut hoc exequamur: necesse est unum instrumentum
quod non solum substruat ipsos lapides: sed quod positus inferius in eod lo
co: relinquat eos liberos: et hoc potest fieri duobus modis: id est cum li
bella sive tenaculo: F. G. et cum tenaculo: D. C. H. et debet hoc instru
mentum esse factum totum ex ferro: et primo libella fit: ut videtur
composita ex tribus partibus scilicet manica: id est: dua primis: N. O. C. F.
quae debent inferri in basi C. A. esse tertio gemores: quam sint in E. D.
quod erit illa pars: quae mittitur in augmentatione facienda in medio
lapis: si similiter facta labor infusus: ore quam in ore: ut in ven est
ei ut: predicta libella possit ex se disungi et separari: faciemus: forham
partem: medij I. B. eo modo: quod se habet M. L. O. ita quod demisso lapide
in suam locum: possit funiculo uno coniuncto circulo I. att rasi: et et
ex parte diola parte: ut statim possit exire libella: id est: basis E. E. C. A.
absque parte: B: quae erit in latitudine equalis ei E. D: et omi uer capre
ex quo cum proposita facilitate: poterit cum: Texera coniuncta manice
H. firmate in huc: G. F. possit: medio: et edificij dicti demick mpe
re ut: quodlibet pondus: et quilibet quantitate lapidum: pro ut ne
cense erit: Et pro usu: tenaculi: iam quod videtur sua forma
et apprehensio: quam debet facere in lapide: non occurit aliud dicere: excep
to: quod: debet esse factum iam fuisse: quod sufficiat substruere pondus
quod quidem quo grauior: et eo melius substruatur: ab apprehensione: et
bucca C. D. per brachia F. G. et attractum per Texeram: H. L. pro eri
gendo: siue deprimendo inferius pondere lapidum: quod: positus in uo: loco
et tenaculo remanente libere a quo pondere: ex se ipso tenaculum dici ange
tur: et maxime quando uno funiculo: erit tracta una: uarum buccarum
sicut dictum est: debere fieri: Libella: et quia: debent magna cum diligen
tia: fundari dicta edificia: ideo prius: facere debemus: quod dicta quadra
lapidum ponantur inferius unum supra alio: ex planata: et: magis quam
possit coniuncta simul: et hoc fiat: demidemus: unum lominam: ut
componat ea: hoc pacto: id est: faciemus eadum unum: ligni: forham: et
bena: uiculatum: tunculis: ferreis: compositum: cum fundo superius: et cum bucco
versus lapidem: et cum tanto pondere: quod possit eum tenere sub aquis:
ligatum: tamen superius: fane: et inferius: Texera: Longe a lapide cum
sua bucca: uer tres pedes: ubi possit stare ipse homo: et cum palo ferri di
rigere: et explanare: unumquamque lapidem: statim partem: in dicto: cado:
id est: cum capite: ubi erit uicium plenum: aera: eo modo quod dicitur: capi
tulo 15. quinski libri: Et quando postea: necesse erit nobis: ut
calce

mixta cum potis paruis: pro replendis vacuis quae ibi remanuerunt inter
vtriusque lapidem: et maxime in medio fundamenti: et etiam quando
opus esset: replere rupturas: et vacua facta sub edificijs veteribus: poter
mus id facere: comò de vna trumba: sive canali factò ex tabulis dau
so ex omni parte: praeter sua capita: et in illa longitudine: quae necesse
erit: quae quidem trumba: demittetur: ex vno ipsorum capitum: in profectum
sibi uolumus replere: et per aliud caput: latius in butta: proiciemus ma
teriam: quae ibi sit in suum locum: absque hoc quod motus aquarum: possit
asportare calcem: et fiet opus: non solum facile, sed securum: et maxime
ubi euent: ex experientia dicitur: capere: aut in uniones praedictorum lapidum
quantum: postea ad altitudinem muri: qui debet stare supra
planum aquae: et an etiam: parit illius inferius: debet edificari: cum
omni diligentia: et maxime si percutient in illud: tunc maxime
quae quidem per seipso motu illud ita parit: taliter: quod in breui fit: murus
ruinosus: quoniam factus cum proximis lapidibus quadris: sed
cognitis causis: in prius reuinc: poterimus dare remedium: ut tale opus possit
conseruari longo tempore: id est considerata natura motus: et aquarum
quae percutit: et in eum: murum prius esse effodit: et
effodit: effodit: et extrahit calcem positam: seu muratam: in
ter lapidum coniunctiones: et penetrant: semper in magis intro
mouent tandem lapides: et illis motis: et disrumpunt: causant ruina
mura et edificijs: non valent ita dicuntur: et incompacti resistere
virescent: aquarum: et eo magis in tempore: procelis: maris: Et ideo
necesse est: recurrere ad arte: et auferre primas causas: talium in conuen
tium: quod erit: facere altitudinem muri: cum longis: et grossis quadris
lapidum oppositorum: et bene explanatorum: Ita quod: fiat talis uia: alti
tudo: ex omni: sex: quinque: sex: ad minus: ut: percutioes undarum
in non inueniant oppositionem dum percutiunt in eum: sed quod altitu
do muri: cedat eis: et cogere ipsas aquas: discurrere: super uersam
quae quidem debet pendere: solum a transiudine muri: quae de uerit fieri
in angulo rochi: cum facie oppositis: ut alibi dictum fuit: ~~comando~~
~~at ha pendentia plani~~: Et sic pendentia plani: a coniunctionibus lapi
dum: in tanta exactione: supra planum aquae: curatur: quod cum suo motu
non poterit percutere: illum: nec minus extra bere calcem: ut disrumpat
edificium: et afferre illi damnum: et quia coniunctiones: quae sunt
incompactis: ipsorum lapidum: non possunt recipere beneficium ipsi dicit
pendentis: ideo: tali care debemus reddere securam illam partem
implembaro foris: virgas subiles: exi: aut replere plumbo ita: quod
non possit extrahi: taliter quod coniunctiones: sint ita lecte: et sepe
ab undis marinis: quod corpus edificijs remaneat securum: sicut
proposui mus

si cultus propinquus debet esse pro sua conservatione: et per den
 gra hic inferri notata demonstrabitur ordo per tractand i
 dictos lapides: id est trahere illos super curru et tabulas ma
 gnas. ut videtur per E. et A. Tabule rubens magnae et B.
 curru. iung. rotundi ex paginis aut corbo. e. palus ferri

Finis. quare h. Gij